

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/22/105-110>

Elvin Şirinov
Sussex Universiteti
magistrant
elvin.shirinov008@gmail.com

BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ MÜASİR SİYASİ PROSESLƏRDƏ ROLU

Xülasə

Məqalədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) yarandığı gündən bəri fəaliyyəti araşdırılaraq obyektiv analiz edilmişdir. Müəllif öz araşdırmasında obyektiv şəkildə dünyada baş verən siyasi hadisələrdə BMT-nin oynadığı rolu yetərli hesab etməmişdir. BMT yaradılarkən ona böyük ümidlər bəsləndiyini qeyd edən müəllif, araşdırması ilə sübut edir ki, dünyada mövcud olan ikili standartlar bu təşkilatda da özünü göstərməkdə davam edir. Və müəllif fikrini Suriya, Rusiya-Ukrayna və Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin fonunda əsaslandırır. Həmçinin bu qərara gəlir ki, artıq BMT dünyanın müxtəlif regionlarında meydana gələn münaqişələrin siyasi həllini tapa bilmir. Suriyada neçə illərdir ki, qan tökülür. Bu müddətdə BMT-nin təsirli addım atdığını görənlər olmayıb.

***Açar sözlər:** BMT, Təhlükəsizlik Şurası, Dördlər qrupu, Qlobal təhlükəsizlik, Sülhməramlı əməliyyatlar*

Elvin Shirinov
University of Sussex
master student
elvin.shirinov008@gmail.com

The role of the United Nations organization in modern political processes

Abstract

The article examines and objectively analyzes the activities of the United Nations (UN) since its inception. In his research, the author objectively did not consider the role played by the UN in the world's political events to be sufficient. Noting that great hopes were placed on the UN when it was created, the author proves with his research that the double standards that exist in the world continue to manifest themselves in this organization as well. And the author bases his opinion on the background of Syria, Russia-Ukraine and Armenia-Azerbaijan, Nagorno-Karabakh conflict. It is also decided that the UN is no longer able to find a political solution to the conflicts occurring in different regions of the world. There has been bloodshed in Syria for many years. During this period, no one saw the UN taking an effective step.

***Keywords:** UN, Security Council, Group of Four, Global security, Peacekeeping operations*

Giriş

“Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) yaradılarkən onun dünyanın bütün siyasi, geosiyasi və təhlükəsizlik məsələlərini həll edə biləcəyinə inam çox idi. Çünki bu qurum dövlətlərarası münasibətlərin kollektiv formada tənzimlənməsinin yeni formatı kimi qəbul olunurdu. Bir müddət BMT səmərəli işləyə bildi. Lakin ötən əsrin 90-cı illərindən başlayaraq onun fəaliyyətində ciddi qüsurlar özünü göstərməyə başladı. Amma böyük dövlətlərin iradəsinə tabe olmaq ən ciddi nöqsan kimi qiymətləndirilə bilər. Xüsusilə ABŞ-ın təşkilatda əsas söz sahibi kimi öz iradəsinə uyğun qərarların qəbuluna nail olması getdikcə qurumu nüfuzdan saldı. Hazırda BMT-nin yeniləşməyə ehtiyacı olduğundan bəhs edirlər” (1).

Bunun fonunda müasir şərtlər daxilində BMT-nin rolunun nədən ibarət olduğu belə, tam aydın deyil. Müxtəlif fikirlər mövcuddur. Bu paradoksal vəziyyətin prizmasından BMT kimi beynəlxalq təşkilatın indiki durumu üzərində düşünməyə ehtiyac yaranıb. Çünki bəlkə də, dünyanın dəyişməsi BMT-nin struktur və funksional baxımdan yeniləşməsindən asılıdır.

BMT-nin 70 illik yubileyi təşkilatla bağlı fərqli fikirlərin mövcudluğu şəraitində keçirildi. Adətən universal adlandırılan bu mühüm beynəlxalq qurumun gələcək taleyi haqqında müxtəlif proqnozlar vardır. Bir qisim ekspertlər BMT-nin struktur-funksional özəlliklərinin dəyişməsinin əleyhinədir. Onlar əsas olaraq böyük dövlətlərin ədalətli mövqə tutmasını, dünya miqyasında geosiyasi nizamın normal hala gəlməsini yetərli sayırlar. Lakin böyük əksəriyyət artıq BMT-nin səmərəli fəaliyyət göstərə bilmədiyini qənaətləndirir. Bu da təsadüfi deyil, çünki bu cür mövqə bir neçə ildir ki, qlobal miqyasda cərəyan edən hadisələrə BMT-nin kifayət qədər təsir göstərə bilməməsindən qaynaqlanır. Bunu təsdiq edən çoxlu sayda faktlar vardır.

BMT-nin yaranmasından 78 il ötsə də, mövcud problemlər hələ də aradan qaldırılmayıb. Hələ də bu mötəbər təşkilatın gələcəyi ilə bağlı ziddiyyətli fikirlər səslənməkdədir. O cümlədən BMT Təhlükəsizlik Şurasının (TŞ) tərkibinin genişlənməsini tələb edən ölkələr fəaliyyətlərini aktivləşdiriblər.

Söhbət, ilk növbədə Braziliya, Hindistan, Almaniya və Yaponiyadan gedir. Bu ölkələr şərti olaraq “dördlər qrupu”nu yaradıblar. Onlar BMT TŞ-yə daimi üzv olmaq uğrunda mübarizə aparırlar. Lakin müşahidələr onu göstərir ki, BMT-nin bu ali orqanının beş daimi üzvü “mətbəxə əlavə subyektləri” buraxmaq fikrində deyil.

BMT-nin real vəziyyətini xarakterizə edən başqa məqam dünyada insan hüquqlarının acınacaqlı olması ilə bağlıdır. İnsan hüquqlarına hörməti təmin etmək müasir dünyanın əsas qlobal problemlərinin önündə gəlməkdədir. Demokratik dünya qaydasının əsas məsələsi də insan hüquqlarına ümuməhatəli hörməti təmin etmək təşkil edir. “Fiziki şəxslərin beynəlxalq hüquqi prosedurlara buraxılması və ya ayrı-ayrı şəxslərin beynəlxalq hüquq normalarının pozulmasına görə beynəlxalq hüquqi prosedurlarda məsuliyyətə gətirilməsi Nürnberq Beynəlxalq Hərbi Tribunalı ilə mümkün olmuşdur. 1945-ci ildə Tribunalın Nizamnaməsi qəbul edildikdən sonra sülh əleyhinə cinayətlər, hərbi cinayətlər və insanlıq əleyhinə cinayətlər törətmiş şəxslər cəzalandırılmış olurlar” (Rəhimli, 2020: 27). Ancaq bununla belə yenə müasir dünyada insan hüquqları yenə pozulmaqda davam edir. Burada BMT kimi mötəbər bir təşkilatın da müəyyən qədər günahı vardır.

Bu gün BMT-nin gücləndirilməsi tərəfdarları daha çoxdur. Onlar bu təşkilatın “çoxqütblü dünyanın mərkəzi orqanı” ola biləcəyinə inanırlar. Mütəxəssislərin əksəriyyətinin müdafiə etdiyi mövqə isə BMT-nin müasir dünyanın qlobal problemlərini həll edə biləcək əsas təşkilat olması ilə bağlıdır. Beləliklə, bu vacib beynəlxalq təşkilatın rolu barədə yekdil fikir olmasa da, onun saxlanılmasını lazım hesab edənlər əksəriyyət təşkil edirlər. O cümlədən Azərbaycan rəhbərliyi bu mötəbər təşkilatın rolunun gücləndirilməsini zəruri hesab edir.

Azərbaycan təşkilatda islahatların aparılmasının zəruriliyini daim bildirib. 2003-cü ilin sentyabrında Prezident İlham Əliyev BMT Baş Məclisinin 58-ci sessiyasında “BMT TŞ-nin şəraitə uyğun, çevik və adekvat münasibət göstərə bilməsinin vacibliyini qeyd edərək, mövcud BMT mexanizmlərinin zamanın tələblərinə cavab vermədiyini vurğulayıb və bununla bağlı təşkilat daxilində islahatların mühüm məsələyə çevrildiyini bildirib”. O cümlədən Azərbaycan tərəfi Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvlərinin veto hüququna yenidən baxılmasını təklif edib.

Azərbaycan Prezidenti 2004-cü ilin sentyabrında BMT Baş Məclisinin 59-cu sessiyasında təşkilatda islahatların aparılması məsələsini yenidən gündəmə gətirərək bildirmişdi: “Təkmilləşdirilmiş Təhlükəsizlik Şurası daha genişkəmbli, daha şəffaf olmalı, XXI əsrin yeni təhdidləri, riskləri və təhlükələrinə daha operativ cavab verilməlidir”.

Azərbaycanın BMT-dəki bu fəallığı tamamilə təbiidir. Çünki rəsmi Bakı müstəqil siyasət yeridir və suverenliyin təmin olunması onun üçün çox vacibdir. Bunun fonunda Ermənistanın təşkilatda passiv qalması da başadüşüləndir. İrəvan Azərbaycan torpaqlarını işğal etdiyinə görə BMT kimi təşkilatların konkret addımlar atmasını və dünyada real təsirini qoruyub saxlamasını arzu etməz. Bu səbəbdən də Ermənistan BMT TŞ-nin genişlənməsinə qarşıdır. Onu ABŞ, Rusiya,

Fransa, Böyük Britaniya və Çinin tutduğu mövqə qane edir. Bu böyük ölkələr nəinki Ermənistana qarşı addımlar atır, əksinə hətta hər biri müxtəlif sahələr üzrə ona yardım da edirlər. O cümlədən BMT Nizamnaməsinə zidd olaraq Ermənistana silah satırlar. Təcavüzkar bir ölkənin silahlandırılması dolayısı ilə onu müdafiə etmək və etdiyi əməllərə haqq qazandırmaq anlamına gəlir.

“BMT hazırda nə dərəcədə səmərəli ola bilər? Bizə görə, vəziyyətin müsbətə doğru dəyişmə ehtimalı azdır. Bunun əsas səbəbi ondan ibarətdir ki, başda Amerika olmaqla, böyük dövlətlər dünyanı yenidən nüfuz dairəsinə sona qədər bölə bilməyiblər. Onlar heç bir beynəlxalq təşkilatın tövsiyəsinə fikir vermədən nüfuz uğrunda amansızcasına savaşırlar. Ukrayna və Suriya hadisələri bunun son təsdiqidir” (3).

Dünyada siyasi, hərbi vəziyyət getdikcə dərinləşir. Bunu görmək üçün dünya iqtisadiyyatına nəzər salmaq kifayətdir. Rusiya-Ukrayna müharibəsi fonunda dünyada baş verən iqtisadi krizis, inflyasiya məchul bir dalana dirənmişdir. Rusiya-Ukrayna müharibəsi başladığı gündən Rusiyaya tətbiq edilən embarqolar Avropa İttifaqının özünə də təsir etməkdədir. Müharibənin başlamasının ardından dünyanın böyük və nüfuzlu şirkətləri bir-bir Rusiya bazarından çəkilməyə başladı. Hətta Çin Xalq Respublikasının sədri Si Cinpinlə Rusiya Prezidenti Vladimir Putin arasında hüdudsuz tərəfdaşlıq müqaviləsi imzalanırsa da, çinli şirkətlərdən bəziləri də Rusiya bazarından çəkilib. Artıq imzalanan sənədlər sadəcə kağız üzərində qalıb.

Baş verən hadisələr hələ Rusiyanın Gürcüstana hücumu zamanından başlayıb. BMT başda olmaqla dünya dövlətləri paytaxt Tiflisin bombalanmasına və Gürcüstanda separatçı qüvvələrin özlərinə dövlət qurmağına biganə yanaşmışdı. Bunun ardınca Rusiya Ukrayna ərazisinə göz dikdi. 2014-cü ildə Krımın ilhaqı və onun fonunda Donbas və Luqanskda separatçı qüvvələr tərəfindən rus meyilli oyuncaq “dövlət”lərin qurulması BMT-ni o qədər də narahat etmədi.

2022-ci ilin fevral ayında Rusiyanın Ukrayna ərazisinə girməsindən sonra isə vəziyyət nisbətən dəyişdi və BMT Təhlükəsizlik Şurasının üzvü olan ABŞ, Böyük Britaniya və Fransa BMT-nin ölməkdə olan nüfuzunu bərpa etmək üçün əməli fəaliyyətə keçdilər.

Rusiyanın “Ali İqtisadiyyat Məktəbi” Milli Tədqiqat Universitetinin hazırladığı elmi monoqrafiyada müəlliflər yazırlar: “XX-XXI əsrin qovşağında BMT qlobal çağırışlarla toqquşaraq, onlara cavab axtarmalı və geosiyasi, siyasi və iqtisadi kontekstdə prinsipial yeni fəaliyyət göstərməlidir”. Burada BMT-nin yeniləşməsinin bir neçə səbəbi göstərilir. Onlar, əsasən, müasir dövrün geosiyasi, iqtisadi və siyasi özəllikləri ilə bağlıdır. Lakin bununla yanaşı, qlobal miqyasda təhdidlər meydana gəlib ki, onlara mütləq təsirli cavablar tapmaq lazım gəlir. Dolayısı ilə bu, indiki mərhələdə böyük dövlətlərin fəaliyyətlərində yol verdikləri prinsipial qüsurların mövcudluğuna işarədir. BMT-nin də əsas vəzifələrindən biri bəşəriyyətin bu cür təhdidlərdən xilas edilməsi olmalıdır.

BMT-nin dünyada baş verən siyasi proseslərə təsir edə bilməməsi insan itkisinə səbəb olur. Buna əyani misal kimi Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsini göstərmək olar. Bu münaqişənin həll edilməsi üçün BMT dörd qətnamə qəbul etdi. Həmin qətnamələrdə işğalçının zəbt etdiyi ərazilərdən dərhal çıxması tələb olunurdu. Amma işğalçı Ermənistan bu qətnamələri saymadı və işğal etdiyi Azərbaycan ərazilərindən 30 il çıxmadı. Nəhayət 2020-ci il, 27 sentyabrda başlanan əks hücum əməliyyatları ilə Azərbaycan öz ərazilərini işğalçı erməni qüvvələrindən təmizlədi.

BMT müasir dünyanın geosiyasi, siyasi, iqtisadi, mədəni və hərbi həyatında ciddi yer tutur. Beynəlxalq təhlükəsizlik konsepsiyaları yeniləşdikcə, BMT də müvafiq təşkilati struktur və funksional dəyişikliklər aparmalı olub. Lakin müasir mərhələdə meydana çıxan çoxsaylı amillər üzündən BMT öz funksiyalarını yerinə yetirməkdə ciddi çətinliklərlə üzləşir.

“Hazırda BMT qlobal məsələlərə aid 30 kompleks xarakterli mövzu müəyyənləşdirib. Onlardan 8-i prioritet istiqamət seçilib. Bunlara davamlı iqtisadi inkişafa yardım, beynəlxalq sülhün və təhlükəsizliyin qorunması, Afrikanın inkişafı, silahsızlaşdırma, beynəlxalq terrora qarşı mübarizə və s. daxildir. BMT insan haqlarının qorunması, narkotik maddələrin qanunsuz dövriyyəsi, beynəlxalq cinayətkarlıqla mübarizə məsələlərinə də xüsusi diqqət yetirir” (4).

Təhlükəsizlik Şurası məsələsinin aktuallaşması və islahatların mərkəzi elementi kimi götürülməsi müasir dünyada gedən proseslərin məntiqi və real mənzərəsi ilə bağlıdır. Məsələ burasındadır ki, XXI əsrin əvvəllərindən dünya miqyasında bir sıra mürəkkəb və ziddiyyətli hadisələr baş verir. Lakin onların həllində BMT acizlik göstərir. Bir növ ölkələr arasında ayrışçılıq yaradılır.

XXI əsrin başlanğıcında Minilliyin Bəyannaməsinin qəbul edilməsindən sonra BMT-də islahatların aparılması daha kəskinliklə gündəmə gəldi. Təşkilatın 59-cu və 60-cı sessiyalarında bu məsələ geniş müzakirə edildi. 2004-cü ildə keçirilmiş 59-cu sessiyada 120 nümayəndə rəhbəri BMT-də islahatların aparılması tələbi ilə çıxış etdi.

2005-ci ildə keçirilmiş 60-cı sessiyada isə BMT-nin o zamankı Baş katibi Kofi Annanın TŞ üzvlərinin sayını 24-ə çatdırmaq haqqında verdiyi təklif geniş və gərgin müzakirə edildi. Belə ki, K. Annan Braziliya, Almaniya, Hindistan və Yaponiyanın Təhlükəsizlik Şurasına daimi üzv seçilməsi məsələsini qaldırmışdı.

Ayrıca vurğulayaq ki, BMT-də, xüsusilə də Təhlükəsizlik Şurasında, islahatların aparılması zərurəti barədə bir çox siyasətçilər, dövlət rəhbərləri və ekspertlər də məsələ qaldırıblar. Bu mənada Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın məşhur “Dünya 5-lərdən böyükdür” fikrini xatırlatmaq vacibdir.

Çox vacib beynəlxalq təşkilat olduğuna şübhə edilməyən BMT-nin global siyasətdəki rolunun səmərəliliyinin yüksəldilməsi zərurəti ilə bağlı xeyli tədqiqatlar aparılır, kitablar və məqalələr dərc olunur, hətta bəzən bir-birinə zidd olan ideyalar da irəli sürülür.

Dünya üzrə müxtəlif növ münaqişələrin XX əsrin sonu-XXI əsrin əvvəllərində sürətlə artması beynəlxalq təşkilatların, o cümlədən BMT-nin situasiyaya müdaxilə etməsi zərurətini bir daha ortaya qoydu. Bəşəriyyətin təhlükəsizliyinə təhdid yaradan bütün hallara qarşı konkret addımların atılmasını hər kəs qəbul etdi. Lakin əsas məsələ fərqli səbəblərdən qaynaqlanan bu kimi olaylara hansı hüquqi mexanizmlər və strateji-taktiki özəlliklərlə müdaxilə etməkdən ibarət idi. Bu sırada ilk olaraq BMT-nin rolu önəm daşıyırdı. Çünki bu beynəlxalq təşkilat dünyanın taleyinə görə daha böyük məsuliyyət daşıyır.

“Hələ 1987-ci ildə “Sərhədsiz həkimlər” hərəkatının banisi, Fransanın keçmiş xarici işlər naziri Bernar Kuşner yazdığı “Le Devoir D’ingerence” adlı kitabda vurğulayırdı ki, demokratik dövlətlər insan haqlarının müdafiəsi naminə başqa ölkələrin daxili işlərinə qarışmalıdır. Təcrübə göstərdi ki, niyyəti yaxşı olan bu tezisdən müxtəlif dairələr öz maraqları naminə istifadə edərək, başqa ölkələrin daxili işlərinə demokratiya adı altında müdaxilə edir və qanuni seçilmiş iqtidarları, hətta konkret rəhbərləri belə devirmək üçün istifadə edirlər. Burada həm beynəlxalq hüququn pozulması, həm də geosiyasi ziddiyyətlərin yeni səviyyəyə yüksəlməsi kimi əlaməti özünü göstərir. Məhz bu məqam BMT kimi təşkilatın məsuliyyətini daha da artırır” (5).

Beynəlxalq aləmdə yaranmış bu cür mürəkkəb vəziyyətdən çıxış yollarının axtarılması normal haldır. Bu kontekstdə “BMT-nin yeni şərtlər çərçivəsində vəzifəsi nələrdən ibarət olmalıdır?” sualının aktuallaşması da təbiiyədir. 1994-cü ildə baş vermiş Ruanda hadisələri bu sualı daha da kəskin şəkildə beynəlxalq aləm qarşısında qaldırmışdı. O zaman həmin ölkədə 1 milyon civarında insan etniklərarası münaqişə səbəbindən həyatını itirmişdi. Ancaq o proseslərə beynəlxalq təşkilatlar lazımı müdaxiləni edə bilməmişdi.

“Soyuq müharibənin qurtarması bəşəriyyəti iki fəvqəldövlətin global müharibəsindən xilas etsə də, yeni tipli təhlükələr ortaya çıxdı: millətçilik, ekstremizm, etnik, dini, regionlararası münaqişələr, yeni əsrin bəlası olan beynəlxalq terrorizm, narkomaniya, qeyri-qanuni silah satışı, narkotik maddələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi, cinayətkarlıq- bütün bunlar beynəlxalq sülhü təhlükədə qoyur.

90-cı illərdə meydana çıxan yeni global problemlər BMT-nin əməliyyatlarının xarakterini dəyişdi. İki fəvqəldövlətin qarşıdurmasından azad olan Təhlükəsizlik Şurası sülh və təhlükəsizliyi təmin etmək üçün BMT-nin daha iri və mürəkkəb missiyalarını təşkil etdi. Hazırda BMT nəinki münaqişələrin qarşısını almaq üçün sülhməramlı əməliyyatlar həyata keçirir, həm də münaqişə regionuna humanitar yardım edir və BMT-nin sülhməramlı əməliyyatları əksər halda regional təşkilatlarla əməkdaşlıqda həyata keçirilir

Təhlükəsizlik Şurasının sülh və təhlükəsizliyi müdafiədə rolunun effektivliyini artırmaq barədə Təhlükəsizlik Şurası 2000-ci ildə 13 noyabr tarixli 1327 sayılı qətnamə qəbul etdi. Qətnamədə həmçinin qeyd edilirdi ki, Təhlükəsizlik Şurası qətnamə qəbul etdikdən sonra 30 gün ərzində sülh və təhlükəsizlik əməliyyatlarını, 90 gün ərzində kompleks əməliyyatları həyata keçirməlidir.

“Təhlükəsizlik Şurasının aktiv fəaliyyət formalarından biri onun xüsusi missiyasının “qaynar nöqtəyə” göndərilməsidir. Belə missiya nəinki münaqişə tərəflərinə siyasi təsir edir, həmçinin missiya vəziyyəti əks etdirən xəritə tərtib edir və bu da Təhlükəsizlik Şurasının qərar qəbul etməsində vacib rol oynayır. Təhlükəsizlik Şurasının belə missiyası 1999-cu ildə Şərqi Timorda olmuşdu” (6).

BMT-də islahatların aparılması o zaman səmərəli ola bilər ki, bütövlükdə geosiyasi mühit sağlamlaşmış olsun. Bunun baş verməsi üçün isə ikili standartları ədalətli yanaşma əvəz etməlidir. Böyük dövlətlərin buna hazır olduğuna inanmaq çətindir. Əksinə, Suriya hadisələri göstərir ki, onlar yeni səviyyədə ikili standartlar siyasətini davam etdirməkdədirlər. Görünür, məhz həmin kursdan imtina etmədiklərinə görə nə BMT-də ümumi səviyyədə islahatlar aparılır, nə də vacib icraçı orqan olan Təhlükəsizlik Şurasında dəyişiklik edilir.

Bunların mənfi nəticəsi isə göz qabağındadır. Birincisi, qlobal təhlükəsizlik sistemini formalaşdırmaq mümkün olmur. Müxtəlif yerlərdə də baş qaldıran ixtilaflar bir-birini əvəz edir. İkincisi, ABŞ, Rusiya, Aİ və Çinin geosiyasi nüfuz uğrunda savaşı yeni məzmun çalarları alır. Yaxın Şərq, Şərqi Avropa, Qafqaz,

Mərkəzi Asiya, Asiya - Sakit Okean hövzəsi kimi regionlarda münaqişə ocaqları sönmür. Əvəzində nüfuz dairələrinin yeni geosiyasi bölgüsü uğrunda mübarizənin daha sərt elementlərinə rast gəlinir. “Dəqiq ifadə etsək, dünyanın istənilən güşəsində təhlükəsizlik planı Vaşinqtonun diqtəsi ilə hazırlana bilər. Belə yanaşmanın obyektiv və ədalətli sayılması mümkün deyildir. O, bəri başdan ayrı-seçkilik yaradır. Əsas çətinlik isə supergüclərin öz maraqlarından bəşəriyyətin xeyrinə imtina etmək istəməməsi ilə bağlıdır. Bu barədə çox az-az danışırlar, lakin bütün ziddiyyətli məqamların kökündə həmin faktlar dayanır” (7).

Qeyd olunan strateji maraqların və beynəlxalq təhlükəsizliyin təmin olunmasında əsas rol məsələsinə gəldikdə, burada əsas rol heç də BMT-yə aid edilmir. Qarşılıqlı təhlükəsizlik konsepsiyasının tərəfdarları, xüsusən onun “Kant qolu” beynəlxalq sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasında BMT-nin fəaliyyətinin səmərəli olmadığını qeyd edir və təhlükəsizliyin dəyişən mühitində beynəlxalq hüquqi norma və prinsiplərin deyil, humanitar dəyər və ideallar əsasında fəaliyyət zərurəti dayandığını iddia edirlər. Bu modelin tərəfdarları təhlükəsizliyə nail olunmasının əsas vasitəsi qismində NATO-nun xüsusi rolunu qiymətləndirirlər.

“Sözün həqiqi mənasında BMT çərçivəsindən kənar sülhün və beynəlxalq təhlükəsizliyin qorunub saxlanmasında NATO-ya birtərəfli qaydada xüsusi səlahiyyətlərin verilməsi, hesab edirik ki, heç də mövcud problemin pozitiv həlli kimi qəbul edilə bilməz. Səbəb isə bu gün dünyanın bir sıra münaqişə ocaqlarında sülh və beynəlxalq təhlükəsizliyin təmin edilməsi, qorunması adı altında NATO qüvvələri tərəfindən çoxsaylı müharibə cinayətlərinin, insanlıq əleyhinə cinayətlərin törədilməsi faktları buna misal ola bilər” (8).

Nəticə

Beləliklə, BMT-nin həm yeniləşməsi, həm də öz rolunu tam yerinə yetirməsi yolunda ciddi əngəllərdən biri supergüclərin dünya nüfuzu uğrunda savaşı davam etdirmələridir. Bunun fonunda onlar dünyanı yenidən nüfuz dairəsinə bölmək və liderlik uğrunda çarpışırlar. Təbii ki, onlara bu işdə BMT yalnız maneədir.

Belə təxmin etmək olar ki, yaxın perspektivdə bu vəziyyət dəyişməyəcək və BMT-nin yeniləşməsi arxa plana atılacaq. Yalnız münasibətlər tam aydınlaşandan sonra hansısa dəyişikliyə ümid etmək olar. Onun da konkret məzmunu barədə fikir söyləmək çətindir. Çünki məsələ hansı ölkənin liderliyi ələ alacağına bağlı olacaq.

Ədəbiyyat

1. <https://pia.az>>BMT-nin_yeni_rolu_mwasir_150025...
2. Rəhimli, S.M. (2020). Şəxsi hüquqlar və insan hüquqları komitəsi. Bakı: “Elm təhsil”, 27 s.
3. <https://www.elibrary.az>>>jurnal
4. <https://www.anl.az>>xalqqazeti>yanvar
5. <https://newtimes.az>>processstrends
6. <https://www.academia.edu>>Beynelxalq_mwnasibetlerin
7. <https://www.anl.az>>meqale>xalqqazeti>yanvar
8. <https://lr.bsulawss.org>>files>>vdume4>Issule1

Göndərilib: 27.01.2023

Qəbul edilib: 24.03.2023